

1275), «*trastornar*: girar dalt a baix: inverto», *DTol.* 1647, «cappgirar o *trastornar* alg. c.: sursum deorsum convertere», Lacav. (s. v. *girar*); el sentit modern més usual és el moral o espiritual (cf. ja «*tr.*: perturbar el cap o los sentits: a mente vel sensu deducere», Belv.),⁵ i, en realitat és, més que això, «trasbalsar, commoure amb fonda emoció».

Accepció que de cap manera no podem exemplificar millor que transcrivint una històrica carta inèdita, de Coromines (llavors líder de l'Esquerra Cat.) a Macià: quan el gran i apostòlic cap dels nostres es retirà del Parlament espanyol: «26 de novembre de 1915. Amic Macià: Jo no us tinc de donar consells, perquè vós sabeu millor que tots nosaltres lo que feu. Només us tinc de dir que el vostre acte m'ha emocionat, i que no sé què deu haver-hi amb vós de mi, que m'he sentit un gran orgull pel vostre acte. És inútil capficar-se per a cercar les conseqüències polítiques del vostre acte. Lo indubtable és que heu realitzat un gran acte, ple de noblesa i de mascle voluntat. I això només pot produir conseqüències vigoritzants, siguin les que siguin. Sou el nostre mestre d'energia: sou el més gran exemple de desinterès entre nosaltres. Mentres la joventut catalana puguí mirar-se en els vostres ulls, ni defallirà ni s'embrutarà. Teniu el cor traspasat per l'espectacle de les nostres divisions.³ És que vós teniu l'ànima plena de les unions supremes. Quant aquestes vinguin, jo sé que no us trobareu sol. Una abraçada del vostre amic, que heu *trastornat* d'admiració.»⁴

Trastornador [Lab.]: «per entre les seves llargues pestanyes, em mirava, amb una berganteria *trastornadora*», Ruyra (*La Xucladora*, *Pinya de Rosa* I, 118). *Trastornable* [Belv.]. *Trastorn* [Belv.].

Es pronuncia vulgarment amb *e* en val. i cat. occid.: «capaços de *trestornar* o tornar tarumba al més guapo», MGadea (*T. del Xè* I, 107); *tręsturnát* l'eufemisme vulgar a l'Alt Pall. per no dir 'boig' (Tor de Vall Ferrera, 1932). *Trastorn* [JMarc, *Dicc. de Rims*, 1275]; val. vg. *trestorn*, MGadea (*T. del Xè* I, 225).

CPt.: *Tornescrú*, pres de l'angl. *turn-screw*. *Tornabaga*. *Tornaboda* 'festa relacionada amb altra festa passada', DAG.; «repotia, -orum», Busa-N. 1507 (mot que des d'Horaci apareix amb el sentit «festin du lendemain des nocces»), «aquest sermó és la *tornaboda* de aquella festa» Bna. 1629 (DAG.): «ja heu fet tard,⁴⁵ era ahir: avui és la *tornabóda* de l'aplec» Pinós de Lluçanès, 1932. És clar que en aquest *boda* no es pot veure el mot per a 'nocces', sinó el ll. *vōta*, 'festa dedicada a un sant'. Anàleg: *tornafesta*.

Tornaboix. Són paral·lels: +*Tornafoena* «procedimiento de ~, forma comunal consistente en que los dueños o arrendatarios de unos predios ayudan a los de otros, a cambio de que éstos les ayuden a trabajar los suyos», Almela i Vives referint-se a l'Horta de Val. (BSCC xiv, 67): és allò que a l'Urgell anomenen *anar*⁵⁵ a jova, fr. la *corvée*, cat. comú *anar* a *torna-jornals* [Raimon Caselles]; sovint amb sentits figurats, com 'pagar un error o ofensa, sofrint-ne la revenja'; o, a la inversa, 'fer-se un favor dues persones, en paga l'un de l'altre': «el magnífic poeta que és Agustí Bartra, del⁶⁰

qual no vull dir res ara, perquè no semblí que anem a *tornajornals*, però un dia en diré molt ---», Carner 1956 (*Prosa d'Exili*, 174); *AlcM* creu que només és del Princ., però també és val.: «hace años existía el *torna-jornal*, con lo que se conseguía o pagaba la ayuda prestada en cavar o labrar las tierras», Salvà (*Callosa d'En Sarrià* II, 96). *Tornañil*. *Tornagall*.

Tornagauxes. *Tornaguia* [Belvitges]. *Tornallum*; *tornallumar*. *Torna-mai* adv. 'així mateix, de nou, també' ross.: «A Santa Maria [de la Mar], *turnmái*, hi ha tres rocs en filereta» El Barcarès, 1960; = (o <) oc. mod. *tourno-mai*. Cf., supra, el ross. *tornar* subst. *Tornapeu* i més corrent *entornpeu* [Belv.], o bé *entornapeu* [DBal.]. *Tornapunttes*, que Fontserè reclamava per al DOrt.; *tornapuntat*.

Tornassol [1868, *SLitCosta*], però era molt més antic, tant com el seu sinònim *gira-sol*, com sigui que *AlcM* ja el cita en Lull en la variant *tornisol*; *tornasolar* i *tornassolat* [1868, *SLitCosta*] en sentit imatjat 'encès d'emoció il·luminosa': «Feia tres anys que havia eixit de la Serra Cavallera, amb l'ànima *tornassolada* per la flama de les futures victòries, i ara sol-i-vern, amagat en la casa --- no sentia ni tan sols la recança de la causa vençuda, engargussat de sang --- no gosant a predicar --- la bona nova del seu sermó de l'Ebre ---; agafa el teu coltell ---; abans que el cabrer tingués esma de parar el cop, l'hi enfonçà sota el ventre ---», Coromines (*Silèn* xx, O. C., 105a14).

Tornaveu [1805, diccionari de Belvitges] més viu en català que *eco* (imitat del cat. pel cast. *tornavoz*) [DAcEsp. 1899]; en el sentit d'eco', ex. de 1869, en DAG., però el primitiu degué ser 'dispositiu que, especialment en els edificis sacres, serveixen per amplificar el so de les campanes' (1862, Bofarull, DAG.) o de la veu del predicador: «a la exida del cor, anant-se dret al altar major, --- a un costat és lo púlpit, sens *tornaveu* ---», «lo púlpit, pegat a la paret, a una part del cruzero --- sobre del *tornaveu* hi ha una figura de bulto, del fundador Sant Elias, profeta ---», B. de Maldà (*Excursions*, 10, 54). *Tornaviatge*. *Tornavila* maestr., en lloc del comú *cercavila*. *Tornavis* [DAG.], veg. supra contra l'error de l'*AlcM*. *Entornllit*. *Entorntaula*.

¹ Cal esborrar totalment la inexistent acc. § 1, 1, que es forja *AlcM* per l'hapax d'un text xampurrat (la preparació dantesca d'Andreu Febrer), que no és en català sinó en un italià amb terminacions acatalanades. L'error metòdic que fan en tants articles, i que en aquest cas els duu a la greu conseqüència d'entendre malament, en la nota etimològica, la filiació semàntica del mot. Ni en català ni en oc. ni en altres llengües romàniques (en francès sí, i en it. antic) no hi ha estat aquesta acc. giratòria, almenys en la història documentada de la llengua. Només en la forma substantiva (*entorn*). — ² Però altra cosa ha de ser un *tornall* del val. merid. recollit per SGuarner en el seu glossari de *Canyis*: si és que significa «obi, menjadora d'ovelles» ha de ser una extravasació del cast. *dornajo* que significa això [1400, derivat del celtisme DUERNA, DECH II, 532a12ss.], si bé modificat per influència del parònim català. —